

Științele politice: de la stat, la privat

[Political Science: From State to Private]

Cristian BOCANCEA

Abstract

The academic field of political science has a history of more than a century and a half, during which time it has been focused on the major themes of the construction of the modern state and Romanian civil society. Belonging to this professional field, in different forms and levels of depth, has been an "extreme sport", sometimes (especially in the times of the Legionary Rising and then in Communism) attracting huge personal risks. In post-communism, the identity of political science was forged through an epistemological break with scientific socialism, including three major stages: the birth of university and postgraduate education, the creation of a specialized literature and the insertion (acceptance) of political science graduates into old or new professions on the labor market. Our article first proposes a quick historical overview of the hypostases of political reflection from the 19th century to the fall of communism, and then stops at the experience of post-communist reformation, along the path of institutional construction that took place in two universities - one state and one private.

Keywords:

Political science, scientific socialism, state / private university.

Introducere

Științele Politice apar constant în clasamentele care adună laolaltă cele mai „inutile” facultăți sau specializări de pe piața academică românească de ieri și de azi (geografie, filosofie, jurnalism, comunicare, sociologie, management, chimie etc.). Nefericitele topuri ale zădărniceii au la bază procentul celor care, după absolvire, găsesc un loc de muncă exact în domeniul pentru care s-au pregătit. Din acest unghi, evidența lovește nemilos, căci printre administratorii treburilor publice – de la nivel de conducere, până la nivel de execuție – găsim rareori licențiați în științe politice; rar îi vedem în presa de profil (unde, începând cu redactorii și terminând cu „liderii de opinie” sau creatorii/mentorii de publicații, au predominat decenii la rând politehniștii); în fine, constatăm prezența lor modestă chiar și în grupul profesional care ar trebui să le aparțină exclusiv: acela al auto-intitulaților „analști politici”, al consilierilor și experților din cabinetele demnitarilor, din staff-urile partidelor și ONG-urilor, ale conducerile marilor companii etc.

Dar *starea științelor politice* nu poate fi diagnosticată satisfăcător doar după parametrul de bușeului profesional. Cel puțin alte două paliere (situate firește în amonte) vin să completeze imaginea domeniului: *construcția instituțională* (programele universitare de licență, masterat și doctorat, institutele de cercetare și structurile asociative ale profesioniștilor) și *producțiile științifice* (originale sau traduceri, așezate între copertile unor volume sau ale unor reviste de specialitate) cu un grad ridicat de circulație publică și utilitate practică. Din perspectiva lui Hans-Dieter Klingemann, este absolut necesară și analiza traseului istoric al științelor politice (care ne arată de unde venim și, pe cât posibil, spre ce ne îndreptăm), pentru a completa radiografia cu un demers transversal (materializat în teme, conceptele, teoriile și metodele folosite de științele politice la nivel global și național, într-un anumit moment)¹. Cum se creionează, așadar, imaginea de ansamblu a științelor politice de la noi, dacă așezăm în același tablou devenirea istorică și componentele instituționale, științifice și profesionale ale prezentului?

¹ Hans-Dieter Klingemann, „Political science in Central and Eastern Europe: national development and international integration”, în M. Kaase, V. Sparschuh, & A. Wenninger (Eds.), *Three social science disciplines in Central and Eastern Europe: handbook on economics, political science and sociology* (1989-2001), Informationszentrum Sozialwissenschaften, Berlin, 2002, pp. 206-212, <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ss0ar-280168>

Desigur, o atare întreprindere analitică (și sintetică totodată) este foarte dificilă, riscând să producă judecăți contestabile și nemulțumiri adesea îndreptățite ale unora dintre cei care populează peisajul politologic, cu grade diferite de succes. De exemplu, Daniel Barbu² a încercat în urmă cu un deceniu să radiografeze corpusul național al științelor politice, iar „exercițiul său de admirație”, centrat pe performanțele școlii pe care o conducea la acea vreme, a generat o reacție spumoasă a lui Adrian-Paul Iliescu³. Cunoscându-i personal pe ambii preopinenți și respectându-le contribuțiile la dezvoltarea studiilor politice, mă voi abține de la o luare de poziție tranșantă; pot doar să vă invit la lectura celor două texte (în ordinea apariției lor, sau invers), care dau măsura tensiunilor din acest domeniu academic.

Convins de fragilitatea și riscurile unui demers de tip generalist (cu pretenții teoretizante) și bazându-mă preponderent pe informații izvorâte din propriul meu traiect profesional, mă voi limita, în cele ce urmează, la o piesă în trei acte: mai întâi, un rapid survol al istoriei științelor politice, din epoca modernă până la finele comunismului; apoi, evocarea succesivă a două episoade din experiența mea universitară, din primele două decenii postcomuniste: primul, dedicat fondării învățământului superior de științe politice într-o mare și veche universitate de stat, iar al doilea – unui demers similar, dar într-o universitate privată. Din fragmentele mele de istorie recentă și din ale altor confrăți, se va putea închea, la un moment dat, o compoziție satisfăcătoare. Cât privește opinia mea de fond despre starea de azi a științelor politice (căci nu se poate să nu am una, după mai bine de trei decenii de implicare în toate palierele pe care le-am decelat mai sus), o exprim rezumativ prin aprecierea plină de înțelesuri a lui Toma Caragiu despre așezarea corturilor taberei de pescuit, din inegalabilul film *Operațiunea Monstrul* (1976): „În general, e destul de bine”.

Despre științele politice, prin faldurile Istoriei!

În trecutul nostru modern (a doua jumătate a secolului al XIX-lea și anii de dinaintea Marii Uniri), viața publică a fost consistent influențată de *reflecția politică* (incluzând în sfera ei filosofia politică și a istoriei, sociologia și psihologia socială, teoria constituțională și administrativă, publicistica programatică, discursurile parlamentare cu miez doctrinar și jurnalismul politic), angajată în dezbaterile unor teme de substanță precum *formele fără fond*, *străinismul*, dezvoltarea *prin noi înșine*, *poporanismul* etc. Unora dintre cei care au produs idei politice și au modelat efectiv statul român le-a fost „în general... destul de bine”⁴; altora viața le-a fost grea și tensionată, chiar pauperă și plină de șicane⁵. Dar și unii și alții au servit progresului doctrinar și studiului academic al politicii, dovedind o coerență ideologică pe care azi nu o mai întâlnim în lumea intelectuală și-n viața politică. Astfel de calități (completate și cu adeziunea la cauza națională) au avut și intelectualii ardeleni implicați în politica din Imperiul dualist; intrarea

² „From the Politics of Science to the Science of Politics: the Difficult Make Up of the Romanian Political Science”, în: *Studia Politica*, Vol. II, Nr. 1/2002, pp. 273-295.

³ „Starea științelor politice în România. Gândirea critică – între spiritul academic și spiritul tribal”, în *Observatorul cultural*, nr. 174 / 24.06.2003.

⁴ Conservatori de marcă precum Titu Maiorescu, P. P. Carp și Alexandru Lahovari, liberalii familiei Brătianu, Spiru Haret și D. A. Sturdza au aparținut unei elite politice și intelectuale în rândul căreia s-au dezbătut serios și profund direcțiile evolutive ale statului român modern, motiv pentru care recompensa societății nu s-a lăsat mult așteptată: toți au avut înalte demnități parlamentare, ministeriale și academice, onorate economic așa cum se cuvine.

⁵ Eminescu, în calitatea lui de jurnalist conservator, s-a confruntat mereu cu lipsurile materiale; istoricul A. D. Xenopol – fost rector al Universității ieșene, membru al Academiei Române, dar și al Academiei de Științe Morale și Politice din Paris – a murit în sărăcie, în anul 1920, nemaipucând să se bucure de pensia acordată de Parlamentul de la București; Constantin Stere, teoretician al poporanismului, a fost prigonit chiar de țărăniștii cărora le-a dat consistență doctrinară.

lor în politica Regatului, după 1918, a crescut semnificativ calitatea prestațiilor parlamentare și ministeriale din orașul „Miticilor”.

În epoca interbelică⁶, statutul de „gânditor politic” s-a schimbat destul de mult, devenind din ce în ce mai riscant. Cei mai mulți dintre contributorii volumului *Doctrinile partidelor politice*, publicat sub coordonarea lui Dimitrie Gusti în 1925, au avut destine tragice, tocmai pentru că nu s-au ținut suficient de departe nici de știința, nici de practica politică (e suficient să-i amintim pe Nicolae Iorga, Virgil Madgearu și I. G. Duca – asasinați de legionari; Mihail Manoilescu, la rândul său, a murit în închisoarea comunistă de la Sighet). În 1927, Petre Andrei a îndrăznit să scrie un text critic despre fascism; treisprezece ani mai târziu, a căzut victima legionarismului. Savurosul memorialist Constantin Argetoianu (fost prim-ministru și ministru în mai multe guverne interbelice, dar și autor al unor studii pe teme politice) a sfârșit la Sighet, în 1955. Dintre autorii interbelici importanți de literatură politică (doctrină, memorialistică, articole de presă), Ștefan Zeletin a scăpat de asasinat sau de închisoare pentru că s-a stins prematur, în 1934, la numai 52 de ani. În schimb, Petre Pandrea (cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu), cu o evoluție sinuoasă de la misticismul ortodox către un fel de marxism, a stat în închisorile comuniste peste șase ani, deși îi apăruse în procese pe comuniști, în anii 1938-1944. Nichifor Crainic (teolog și ideolog al extremei drepte tradiționalist-ortodoxe) a trecut prin reclusiunea regimului Dej (1947-1962), pentru a fi apoi „normalizat” de noua putere de la București (scriind la ziarul *Glasul Patriei*, patronat de Ministerul Afacerilor Interne). Pamfil Șeicaru (proprietarul ziarului *Curentul*, rămas constant în tabăra drepte, cu accente legionaroide) a scăpat cu fuga în Apus. Calea exilului au luat-o și susținătorii radicalismului politic (antidemocratic) pentru modernizarea României – Mircea Eliade și Emil Cioran.

Nefericirile științelor politice nu s-au sfârșit odată cu legionarismul și cu dictaturile (regală și militară) de până în 1944. Vreme de aproape jumătate de secol de regim comunist, *politica* a avut neșansa de a se încărca cu sensuri deloc măgulitoare, derivate din paradoxurile funcționale ale democrației populare și ale economiei centralizate, subsumate ideologic paradigmei „socialismului științific”. În acele condiții, știința guvernării a luat forma unui exercițiu de supunere, pentru studiul căruia exista o „academie de partid” (din unghi instituțional), o literatură de partid (pentru zona doctrinară și de „știință a conducerii”) și nu în ultimul rând un „câmp al muncii de partid și de stat” (unde operau activiștii cu normă întreagă, primarii – secretari ai organizațiilor locale de partid – și o mică parte a aparatului funcționăresc, aparținând „nomenclaturii”, cu toții parcurgând programe de formare mai lungi sau mai scurte la Academia „Ștefan Gheorghiu” sau, după înălțimea demnităților, la cele zece Școli interjudețene de partid⁷).

În marginile acestui complex structural-funcțional de formare a cadrelor de partid, erau îngăduite mici insule de reflecție filosofică și economică (având ca teme predilecte chestiuni politice), unde își aflau drept de cetate puțini intelectuali „excentrici” preocupați de doctrinele politice, istoria filosofiei, doctrinele economice, sociologia politică, psihologia socială, literatura

⁶ Pentru creionarea atmosferei intelectuale interbelice și a zbatelor ei politice, remarcăm cartea lui Stelu Șerban, *Elite, partide și spectru politic în România interbelică* (Editura Paideia, București, 2006), volumul Martei Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească* (Polirom, Iași, 2011), ca și studiul publicat de Daniel Șandru în *Revista Sociologie Românească*, nr. 2/2012: „Intelectuali și «capcane politice» în România interbelică”. Mai recent, o analiză a ideilor politice interbelice dezvoltate în jurul Asociației Criterion a realizat Cristina Bejan, în cartea *Intelectualii și fascismul în România interbelică. Asociația Criterion* (Editura Litera, 2023).

⁷ Învățământul de partid de la noi și din alte țări ale fostului lagăr comunist este amplu documentat de autorii unui volum colectiv coordonat de Sorin Radu, cu o postfață de Mihai Dinu Gheorghiu: *Învățământul de partid și școlile de cadre în România comunistă: context național și regional*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2014.

universală etc. În cele trei Facultăți de Istorie și Filosofie (considerate „ideologice” și ținute sub o atentă supraveghere de către puterea comunistă, din cauza potențialului entropic și „deviaționist” al obiectului lor de studiu) și în rarele institute de cercetare cu profil social, erau tolerate (ca într-o vitrină presurizată, cu exponate toxice) concepte și teorii politice de factură occidentală, pe care profesorii și cercetătorii „vigilenți” (cu o „înaltă conștiință revoluționară”) ar fi trebuit să le critice folosindu-se de tot arsenalul teoretico-metodologic al istoricismului, „în lumina documentelor de partid”. Lucrurile se întâmplau însă destul de diferit față de linia trasată de Partid: în timpul studenției mele la Facultatea de Filosofie din Iași, în ultimii patru ani ai comunismului, am avut posibilitatea de a audia cursuri despre liberalismul clasic și teoria economică neoliberală, despre corporatism și fascism, doctrina tehnocrată și centrismul convergentist, noua stângă și noua dreaptă etc., fără a fi trecute prin grila de lectură comunistă; așa mi-am format o imagine minimală despre un alt fel de gândire politică decât anostul „învățământ politic” de la ședințele studențimii comuniste sau ale organizației de partid. Chiar și cursul de socialism științific (cel pe care ni-l preda nouă, la Filosofie, Profesorul Liviu Coptil) se referea extrem de rar la documentele PCR, semănând destul de bine cu ceea ce aveam să aflăm mai târziu, că se cheamă „teorie politică”. Dar, din mărturiile unor congeneri, la alte facultăți se preda un socialism științific „standard”, mulat perfect pe retorica ideologiei oficiale.

Aerul proaspăt al câtorva discipline universitare care aveau voie să trateze probleme politice altfel decât „partinic” era accesibil unui număr infim de privilegiați ai sorții, de ordinul sutelor. Restul națiunii socialiste respira doar miasmele învățământului de partid, care avea sarcina de a-i educa pe români „în spiritul devotamentului față de democrația populară și socialism, în spiritul urii neîmpăcate împotriva provocatorilor de război și a uneltelor lor, împotriva claselor exploatoare, a celor care răspândesc zvonuri, împotriva acelor care caută să împiedice construirea socialismului în țara noastră”⁸, cum zicea din străfundul sufletului Gheorghe Gheorghiu-Dej. Ideea educației întregului popor în consonanță cu doctrina comunistă a fost consolidată de Nicolae Ceaușescu, prin *Tezele din iulie 1971*, care au marcat sfârșitul destalinizării și începutul controlului ideologic total al partidului asupra societății românești⁹. Mai în glumă, mai în serios, ultimele două decenii de comunism pot fi considerate perioada cu cel mai înalt grad de popularizare a ideilor politice, de la vârsta copilăriei (de exemplu, în clasa a VII-a de la gimnaziu am studiat Constituția, avându-l ca profesor pe primarul comunei, care se școlise la „Ștefan Gheorghiu”), până la senectute; neșansa a constat în aceea că erau doar ideile unei singure doctrine și serveau securizării unui regim totalitar și unui lider îngropat adânc în nămolul cultului personalității.

În „epoca Ceaușescu”, temele de știință politică non-propagandistice s-au refugiat în paginile unor traduceri de autori străini (printre care și lideri de partide comuniste occidentale) considerați de regimul de la București acceptabili din punct de vedere ideologic și publicați ca

⁸ Sorin Radu, *op. cit.*, p. 9.

⁹ „În data de 6 iulie 1971, Ceaușescu rostea în fața Comitetului Central discursul intitulat «Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii», prezentând în 17 puncte măsurile pe care el le considera necesare pentru «ridicarea nivelului combativității revoluționare și a spiritului militant, partinic, al întregii activități politice, ideologice și de educație comunistă a maselor». Ceaușescu sublinia că omul nou pe care societatea comunistă îl creează trebuie să fie «profund devotat socialismului și comunismului» – deci gândirea sa nu trebuia să prezinte îndoieli cu privire la niciun aspect al regimului și trebuia dedicată în întregime acestuia; astfel, activitatea politico-educativă era un element esențial în «opera de edificare a noii orânduiri sociale», prin aceea că ea modela conștiința omului nou” – Andreea Lupșor, *Ideologia salvează comunismul? Cum a încercat Ceaușescu să-și întărească puterea prin propagandă*, <https://historia.ro/>.

atare de Editura Politică (André Maurois, Santiago Carillo, Dolores Ibarruri, Roger Garaudy, Jan Tinbergen, Jean-Jacques Servan-Schreiber, Alvin Toffler, John Kenneth Galbraith, Paul-Henry Chombart de Lauwe, John Naisbitt etc.). Sub egida aceleiași edituri (conduse între anii 1954 și 1983 de Ernő Neuländer, tatăl viitorului premier postdecembrist Petre Roman), câteva cărți de politologie contemporană au fost tipărite, pentru publicul larg, sub semnătura profesorului Ovidiu Trăsnea; totodată, unui grup de doctrinari din zona socialismului științific, în frunte cu Radu Florian (tatăl actualului director al Institutului Elie Wiesel, Alexandru Florian), i-au fost date în sarcină dezbaterile din aria marxismului, cu posibilitatea de a naviga destul de liber prin sociologia politică occidentală¹⁰.

Dincolo de uriașa cantitate de „opere ale clasicilor marxism-leninismului” și de materialele de partid pe care era obligată să le publice, Editura Politică a făcut posibilă, totuși, pătrunderea în mediul cultural românesc a unor scrieri politice occidentale de stânga, precum și a unor texte filosofice, epistemologice și științifice aparent neangajate ideologic, aflate în topul subiectelor comune Estului și Vestului în anii '70-'80: dezvoltarea și mediul, tehnologiile și condiția umană, decalajele Nord-Sud, pacea globală etc. Ca o curiozitate istorică, oamenii care au condus editura și care au publicat la ea ne-au lăsat și o „moștenire genetică” de care suntem constrânși să ținem seama în postcomunism: fiii lor (Petre, Vladimir și Alexandru), ajunși în poziții politice și academice de primă mărime. Cum ar zice Caragiale: „așa continuitate, mai rar, Bobocule!”.

Scrieri importante pe teme politice au apărut, în anii comunismului, și grație unor periodice cu profil științific propriu-zis. Din 1963, pasionații de politică internațională au putut citi studii decente în revista *Lumea* (cu apariție săptămânală) și în almanahul anual omonim. Episoade interesante de istorie politică (națională și internațională) au devenit accesibile publicului român grație articolelor din revista lunară *Magazin istoric*, al cărui debut editorial s-a produs în 1967. Bineînțeles, publicațiile amintite plăteau un tribut destul de greu și de vizibil curentului irezistibil de construcție a cultului personalității lui Ceaușescu și se pliau pe evenimentele „marcante” din calendarul oficial al PCR. Dar lectura lor era infinit mai reconfortantă decât a rapoartelor la congrese și la plenarele de partid, atenuând sentimentul rupturii noastre față de civilizația occidentală.

În segmentul universitar umanist al „epocii Ceaușescu” (adică în domeniile filosofiei, istoriei, economiei și literelor), au circulat și texte de teorie și doctrină politică provenind din Occident sau dezgropate din „fondul secret” al bibliotecilor universitare (accesul la aceste surse fiind însă extrem de limitat), așa încât ar fi greșit să vedem acea perioadă doar ca pe un deșert cultural pârjolit de propaganda de partid. Vagile arome ale liberalismului, social-democrației și creștin-democrației, ascunse printre paginile de „știință normală”, au făcut posibilă tranziția imediată, după 1989, la o nouă paradigmă de gândire politică.

Cum s-au născut facultățile de științe politice în postcomunism. Un caz de la stat

¹⁰ Sub rezerva unei anume doze de subiectivism, despre personalitățile lui Trăsnea și Florian, ca importanți autori și profesori de științe politice/socialism științific, puteți găsi mărturii interesante în articolul lui Vladimir Tismăneanu (fiul lui Leonid Tisminețki – alias Tismăneanu –, director adjunct al Editurii de Stat pentru Literatură Politică și șeful catedrei de marxism de la Universitatea București, în anii '50), „Politologie și conformism în „Epoca de aur”. Cazul Ovidiu Trăsnea”, în *hotnews*, 15 octombrie 2011, disponibil la <https://www.hotnews.ro/stiri-opinii-10424210-politologie-conformism-epoca-aur-cazul-ovidiu-trasnea.htm>.

Căderea comunismului i-a lăsat șomeri pe activiștii de duzină ai regimului Ceaușescu (păștori ai învățământului politic cu tematică extrasă din revista *Era socialistă*), care au fost nevoiți să revină la profesiile lor de bază sau să deschidă calea noului capitalism, ca vajnici antreprenori și apărători ai proprietății private. În iureșul evenimentelor subsumate revoluției, au încercat să-și croiască haine noi de „politologi” (ba chiar de „profeți ai democrației”) foști doctrinari de la oficiosul *Scânteia* (precum Silviu Brucan) și de la alte publicații ale PRC, UTC și UASCR, slujbași din linia a doua a PCR, agenți acoperiți ai fostei Securități și revoluționari *ad-hoc*, profitând de faptul că mai nimeni nu le cunoștea trecutul ideologic și obediențele subterane. În mod straniu, nu s-au declarat experți în științe politice nici disidenții anticomuniști din țară, nici membrii diasporei (care au susținut renașterea partidelor istorice și reconstrucția societății civile), ei având o doză semnificativă de decență intelectuală și morală (m-aș opri la câteva exemple notabile: Ghiță Ionescu, Ion Rațiu, Monica Lovinescu, Virgile Ierunca și Paul Goma).

În mediul universitar care acoperise disciplinele de filosofie marxistă, economie socialistă și socialism științific, cadrele didactice au trecut în majoritatea lor printr-o conversie profesională rapidă: în locul ateismului științific, l-au descoperit subit pe Eliade, predând istoria religiilor cu fiori de misionarism multicultural; cursurile de socialism științific le-au transformat în politologie și sociologie politică; materialismul dialectic și istoric a devenit un capitol minor din ampla istorie a doctrinelor politice; economia politică socialistă s-a metamorfozat în studiul relațiilor economice internaționale ș.a.m.d. Chiar Academia „Ștefan Gheorghiu” a suferit o metamorfoză globală, devenind o universitate de studii administrative „democratice”, în 1991.

În toamna anului 1990, fiind licențiat în Filosofie și Istorie și proaspăt preparator la Catedra de Sociologie și Politologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (UAIC), arondat Colectivului de Politologie (care număra doar șapte persoane), am avut cinci colegi din fosta Catedră de Socialism științific, desființată administrativ. Trei dintre ei, mai vârstnici, au așteptat resemnați pensionarea, ca pe o mântuire; veneau la ședințele de catedră cu o vizibilă stare de disconfort mental, pe care îl resimțeau și în contactul sporadic cu studenții. Alți doi (George Poede și Mioara Nedelcu), aflați în floarea vârstei, și-au asumat „schimbarea macazului” cu destul succes, făcând cariere onorabile, dacă ne raportăm la calitatea de ansamblu a lumii universitare din primele două decenii postcomuniste.

Povestea celor trei sexagenari („socialiști în retragere”) n-a avut nimic tragic în ea, pentru că nu și-au pierdut slujbele din învățământul superior¹¹, nici locuințele date de stat; dar n-a avut nici vreo nuanță eroică, oamenii în cauză refuzând să învețe ceva din teoria politică „standard”, ci mustind în suficiența rudimentelor conceptuale de nivelul dicționarului lui Trăsnea și cârtind timid, în tonalități vadimiste, contra celor care se occidentalizau fără reținere. După zarva din decembrie, ei au rămas doar niște oameni modești intelectual și frustrați (pe alocuri, chiar speriați), pe care destinul îi pusese să predea (în tinerețe și la maturitate) cursuri de socialism științific și care s-au trezit din zdruncinăturile revoluției cu titlul de „politolog”. Ei au fost vreme de câțiva ani o parte (dominantă numeric) din resursa umană a Colectivului de Politologie de la Univesitarea „Al. I. Cuza”, ținând cursuri la Facultatea de Economie sau fiind „garați” pe linia moartă a cercetării științifice (o activitate pur formală, fără criterii de performanță și fără produse

¹¹ Într-o discuție cu Profesorul Petre Dumitrescu (de la Filosofia din Iași), la începutul anilor '90, am aflat că lumea „citiitorilor de cursuri” de socialism venite de la Moscova suferise traume serioase, atunci când noua generație de absolvenți de facultate (reală) a fost chemată, la începutul anilor '60, să-i înlocuiască pe tovarășii profesori care aveau doar facultatea muncitorească (cu durata de doi ani). Unul dintre ei, fiind anunțat că nu va mai avea normă didactică și că trebuie să redevină muncitor, se plângea șefilor: „Tovarăși, mă dați afară tocmai acum, când am prins și eu *șpilul*!”. Bietul om învățase, după ani de silabisire, să citească relativ coerent în fața studenților, dar Istoria l-a ejectat tocmai când devenise „competent”...

finite). Poate din acest motiv Politologia a fost destul de marginalizată și sufocată de discipline filosofice și sociologice, care uniformizau formarea profesională a tuturor secțiilor din ograda Facultății de Filosofie (Asistența Socială, Psihologia, Pedagogia, Psihopedagogia specială și chiar... Educația fizică!).

După o foarte scurtă perioadă de reșezare a învățământului superior în domeniul sociouman, pe coordonate anticomuniste și de „reparație istorică”, *politologia* a devenit o disciplină academică „prizabilă”, cu acte în regulă, iar dezvoltările ei tematice (sub spectrul general al științelor politice, relațiilor internaționale și studiilor europene) au căpătat trupul instituțional al unor specializări sau chiar al unor facultăți autonome, adăpostite pentru început de cele trei mari universități din București, Cluj și Iași. Fondatorii noilor instituții au fost, după caz, profesori de filosofie și de istorie, de economie și foarte rar de drept (juriștii fiind de departe mai pragmatici în postcomunism, lucrând „pe bani”, nu pe pasiuni intelectuale). Nu întâmplător primele planuri de învățământ ale secțiilor sau facultăților de științe politice au purtat, în primul deceniu postcomunist, amprenta culturală a creatorilor lor, care au „politizat” atât cât s-au priceput (sau cât le-au permis constrângerile instituționale) parcursurile curriculare din domeniul filosofiei și istoriei. Trăsătura comună a nou înființatelor specializări de științe politice a constat în efortul vizibil de repudiere a matricii cognitive istoricist-marxiste, încercându-se naturalizarea rapidă a epistemei occidentale¹².

La Iași, în cadrul Facultății de Filosofie (separată în 1990 de Istorie, cu care conviețuise îndelung), a luat ființă specializarea Sociologie-Politologie, pentru care s-a organizat concurs de admitere în toamna lui 1991. În anul 1997, după niște evaluări lejere din partea CNEAA, Politologia și Sociologia au devenit programe distincte de studiu, păstrând însă multiple legături curriculare (dominate de sociologie) și plătind, fiecare în parte, un tribut de discipline catedrelor de filosofie, care dădeau la acea vreme conducerea facultății.

Dependența generală a noii secții de Sociologie-Politologie (ulterior doar de Politologie) în raport cu specializarea „majoră” a facultății (filosofia) a condus la menținerea studiului științei politice într-un orizont preponderent teoretic și normativist (alimentat de norocul că, în istoria filosofiei, de la Platon până la Kant, aproape toți gânditorii au avut substanțiale opere politice), cu câteva „tușe” de logică și epistemologie. Din nefericire, au lipsit disciplinele din aria istoriei politice, pentru că nu existau relații prea cordiale cu istoricii, după „divorțul” din 1990. Nici cu dreptul constituțional și administrativ nu s-au construit punți academice decât târziu, după aproape un deceniu. Un alt minus al planurilor de învățământ l-a constituit absența studiului politicilor publice (deși Politologia era vecină de palier cu Asistența Socială și măcar din acest motiv ar fi trebuit să se deschidă către un domeniu al praxisului social).

În primul deceniu postcomunist, cât am fost titular la Universitatea „Al I. Cuza” (unde am ținut mai întâi seminarii de *Politologie* și de *Doctrină politică contemporană*, apoi cursuri de *Teoria generală a statului* și de *Antropologie politică*), am înțeles că planurile de învățământ se croiesc pentru a putea să faci state de funcții „bune” (cu resursele existente în facultate și în funcție de presiunile venite de la conducerea acesteia sau de la profesorii emblematici, cărora îți era jenă să le refuzi vreun „hatâr academic”). Știam, desigur, că ne lipsește o componentă de analiză politică (mai ales cantitativă), dar nu prea ne înghiteam cu sociologii patronați de Vasile Miftode (om cu ceva studii franțuzești, făcute prin anii '70, apoi deschizător de cale în proiectele „Tempus” din primul deceniu postdecembrist), ca să nu mai vorbim de faptul că nici ei nu aveau

¹² A se vedea, pe această temă: Cristian Bocancea, „The Western Episteme in Post-Communism”, în *Innovation and Employability - The Universities Challenge*, Proceedings of 3rd EMUNI Research Souk Conference, 2011, pp. 1055-1060.

experți în domeniul statisticii sociale și al sondajelor de opinie. Cam la fel stăteau lucrurile în relația cu psihologii (care s-au separat de Filosofie, în 1997, creându-și propria facultate și eliminând practic orice cooperare cu Politologia, deși liderul lor de atunci, Adrian Neculau, era creditat ca specialist în psihologie socială și coordona doctorate de graniță – inclusiv pe al Alinei Mungiu). După șapte ani de tranziție postcomunistă, marea Facultate de Filosofie, cea cu șapte secții, arăta ca fosta Iugoslavie, invocând însă justificativ o „criză de creștere”. Sociologia, Politologia și Asistența Socială au continuat să facă parte din acest aranjament administrativ sub cupola Filosofiei, pentru că niciuna nu avea forța (sau voința) necesară unei noi construcții instituționale. Singurele eforturi demne de menționat pentru grupusul de politologi au fost inițierea unui masterat de Sisteme și politici publice locale (la conceperea căruia am contribuit, prin 1998) și obținerea de către Profesorul Anton Carpinski a dreptului de a coordona doctorate în Filosofie politică/științe politice.

În 1997, echipa de politologi s-a întărit cu un asistent care făcuse studii de sociologie-politologie în cadrul secției noastre, venind de pe poziția de asistent universitar la Politehnică; el a preluat componenta analizei politice empirice și a făcut carieră pe teme de guvernare locală. În 2001, s-a titularizat ca asistent și un absolvent de științe juridice, pentru a acoperi zona dreptului constituțional și administrativ. Lucrurile evoluau cât de cât în materie de resurse umane, specializate prin Programul „Tempus” sau, după caz, prin eforturi individuale. În ceea ce mă privește, obținusem masteratul (în 1991) și doctoratul în științe politice (1997) la Universitatea din Toulouse; în 1995 avusesem o bursă „Tempus” la Lille, iar în 1997 una la Paris; în 1999 făcusem un stagiu de documentare la Genova (unde îl cunoscusem pe unul dintre scriitorii proiectului de constituție al UE, Adriano Giovannelli) și altul la Bruxelles (în anul 2000). Publicasem, în colaborare cu Anton Carpinski, primul volum al unui *Tratat de știință a politicului* (1998); din teza de doctorat de la Toulouse, selectasem o mică parte pe care Editura L'Harmattan din Paris a publicat-o în 1999, sub titlul *La Roumanie du communisme au post-communisme*; de asemenea, eram pe cale să-mi finalizez un nou doctorat, în Filosofie, sub coordonarea Academicianului Teodor Dima.

Povestea acestor începuturi ale învățământului de științe politice de la UAIC se oprește aici, de pe poziția observatorului nemijlocit. În 1998, pusesem deja bazele unei Facultăți de Științe Politice, în cadrul Universității „Petre Andrei”, împreună cu Profesorul Anton Carpinski (șeful și mentorul meu de la „Cuza”). În noua construcție instituțională, speram să pot face lucrurile care nu-mi erau permise „la stat”. Așa că anul universitar 2000-2001 m-a găsit titular în Universitatea „Petre Andrei”.

Sub zodia învățământului privat

Cunoșteam Universitatea „Petre Andrei” din 1992, când începusem colaborarea cu Facultatea de Psihologie și Asistență Socială, fondată de un admirabil profesor de filosofie marxistă (în paradigmele interpretative ale lui Althusser și Lukacs), Gheorghe Bourceanu, împreună cu Doru Tompea (unul dintre principalii inițiatori ai Fundației și Universității „Petre Andrei”). Cu mici excepții, facultățile Universității „Petre Andrei” erau încadrate cu profesori care lucrau și la stat, aflându-se printre personajele academice de prestigiu ale urbei noastre.

În anul 1998, în grupul de inițiatori ai Facultății de Științe Politice de la „Petre Andrei” (alături de Anton Carpinski și Doru Tompea), am decis să menținem garnitura de profesori de la „Cuza” pe discipline „generale” (chiar dacă aveau o legătură mai îndepărtată cu științele politice), căci aceasta era o garanție de onorabilitate pentru facultățile private; așa că o vreme i-am avut în statele de funcții pe magiștrii de la Filosofie (Anton Carpinski – singurul politolog

propriu-zis, Teodor Dima – logician și epistemolog, Vasile Miftode – sociolog, Ștefan Celmare și Mihai Baciuc – filosofi) și de la Istorie (Ion Agrigoroaei). Despărțirea de ei nu s-a petrecut din motive „naturale”, nici din vreo lipsă a noastră de deferență: în anul 2001, conducerea Universității „Al. I. Cuza” a interzis cadrelor proprii să mai desfășoare activități didactice în mediul privat (corelativ, nici „privații” n-au mai fost acceptați ca asociați „la stat”, eu însumi trebuind să mă despart de instituția în care fusesem student și în cadrul căreia ajunsese conferențiar).

Radicalizarea poziției „anti-privat” a șefilor de la UAIC s-a produs în contextul mai larg al inflamării dezbaterilor publice pe tema calității în învățământul superior, prin diseminarea (din mediile ministeriale și ale ARACIS, dar mai cu seamă din feudele unor universități „istorice”) a unei judecăți sumare și profund nedrepte: instituțiile de stat sunt bune, performante și onorabile, în vreme ce universitățile private sunt, la grămadă, „fabrici de diplome”! La efortul de discreditare a învățământului privat au pus umărul multe persoane care colaboraseră copios și profitabil cu acesta și care, la un moment dat, au primit salarii îndestulătoare din banii publici pentru a renunța la munca suplimentară în sistemul privat. În mod ironic și supărător, carierele unora dintre dușmanii virulenți ai universităților private s-au clădit pe „acumularea primitivă de capital intelectual” din perioada de „colaboraționism”, când acopereau câte 5-6 norme didactice deodată, călătorind non-stop între centrele universitare consacrate și noile lor extensii. Dar uitarea e scrisă-n legile omenești! Așa că vechii prieteni au devenit controlori și judecători nemiloși, care au desantat cu toată forța lor critică peste universitățile private.

Științele Politice de la Universitatea „Petre Andrei” n-au fost prigonite efectiv (cel puțin eu nu am informații de acest gen), ci doar „filitite” pe ici, pe colo, dintr-o colegială invidie (parte din ea fiind rostogolită dinspre timpurile despărțirii de socialismul științific). Producțiile noastre academice și manifestările științifice pe care le-am organizat au fost însă deliberat ignorate de foștii colegi rămași în Dealul Copoului, care s-au mulțumit să se citeze între ei. Au existat și excepții, în privința bunelor relații: Profesorul Carpinschi – el însuși tratat destul de distant, după pensionare, de către cei pe care i-a crescut – a menținut permanent dialogul cultural cu UPA; ne-au rămas apropiați, de asemenea, Academicianul Teodor Dima și sociologii Nicu Gavriluță și Dumitru Stan (un admirator al operei lui Petre Andrei). În același timp, studenții politologi de la stat au continuat să folosească din plin cărțile noastre, ale celor de la privat...

Soluția pe care am adoptat-o față de blocada cooperării cu UAIC a fost aceea de a ne crește propria resursă umană și de a ne construi un profil activ în raport cu societatea civilă. Astfel, în scurt timp și-au structurat carierele tinerele cadre proprii, licențiate în Filosofie, Sociologie, Științe Politice și Istorie. Și-au susținut doctoratele în aceleași domenii¹³ și au publicat cărți serioase, care le-au consolidat statutul universitar. De asemenea, s-au alăturat echipei de titulari profesorii Doru Tompea, Constantin Manolache și Mihai Baciuc (doctori în filosofie și specializați în etică politică, studii de securitate și filosofie politică), ca și Sabin Drăgulin (doctor în Istorie și activ editor de reviste de științe politice).

În diferite etape ale evoluției Facultății de Științe Politice și Administrative, au colaborat direct (ca titulari de cursuri) sau au sprijinit dezvoltarea instituțională (prin găzduirea licențelor, în perioada de autorizare provizorie, ca și prin prezența în comisii de doctorat și de concurs

¹³ Teodora Prelipcean – doctorat în Filosofie (2003); Sorin Bocancea – doctorat în Filosofie (2005) și în Științe Politice (2008); Tudor Pitulac – doctorat în Filosofie (2004); Alina Hurubean – doctorat în Științe Politice (2005); Daniel Șandru – doctorat în Filosofie (2009) și în Științe Politice (2020); Constantin Ilaș – doctorat în Filosofie (2009); Georgeta Condur – doctorat în Științe Politice (2010); Silvia Bocancea – doctorat în Istorie (2011); Teodora Tompea – doctorat în Sociologie (2015); Ana-Maria Ambrosă – doctorat în Filosofie (2016).

pentru posturile de conferențieri și profesori) câțiva cunoscuți universitari din București și Cluj-Napoca: Adrian-Paul Iliescu, Vasile Boari, Lavinia Betea, Alexandru Radu, Iulian Chifu, Cristian Pârvulescu și mulți alții, emblematici pentru domeniul nostru. De altfel, cei menționați ne-au inclus fără discriminare și în circuitul manifestărilor științifice sau al proiectelor pe care le-au gestionat în propriile universități.

La începutul deceniului al treilea de după Revoluție, am demarat un nou episod de construcție instituțională, asumându-mi reforma curriculară a Facultății de Drept. Prin urmare, mi-am rărit contactele cotidiene cu Facultatea de Științe Politice și Administrative, unde am continuat să predau, dar fără atribuții administrative (aducătoare de informații complete despre evoluția instituțională); acesta e motivul pentru care închei aici și povestea experienței învățământului de științe politice „la privat”.

Privind retrospectiv, consider că cea mai mare diferență față de experiența universitară de la stat a constat în șansa de a lucra într-o echipă solidă, competentă și lipsită de scorbosenie. Dincolo de suișurile și coborâșurile vieților fiecăruia dintre noi, apartenența la Facultatea de Științe Politice a Universității „Petre Andrei” îmi răscolește un neîntrerupt val de emoții pozitive: în grupul acesta vesel și dezinhibat, pot spune că... „în general, e destul de bine!”.

Concluzii

În periplul nostru istoric prin aproape două secole de gândire politică românească, am putut vedea că științele politice au marele noroc de a nu fi închise într-o paradigmă unică și matură; ele își trăiesc mereu un fel de tinerețe sfidătoare și revoltată, care se răsfrânge uneori asupra construcțiilor instituționale în cadrul cărora se dezvoltă. Atunci când se „cuminesc” (în modul existențial care le-a fost rezervat de regimul comunist, de exemplu), intră inevitabil într-o fază de decrepitudine doctrinară și morală, nemaiservind idealurilor unei lumi libere. De o subită îmbătrânire urăcioasă au parte și când alunecă în clivaje de genul „stat-privat”; atunci își pierd nu doar simțul umorului, ci și pe cel al ridicolului.

Bibliografie

- BARBU, Daniel, „From the Politics of Science to the Science of Politics: the Difficult Make Up of the Romanian Political Science”, în *Studia Politica*, Vol. II, Nr. 1/2002.
- BEJAN, Cristina, *Intellectualii și fascismul în România interbelică*. Asociația Criterion, Editura Litera, 2023.
- BOCANCEA, Cristian, „The Western Episteme in Post-Communism”, în *Innovation and Employability - The Universities Challenge*, Proceedings of 3rd EMUNI Research Souk Conference, 2011.
- ILIESCU, Adrian-Paul, „Starea științelor politice în România. Gândirea critică – între spiritul academic și spiritul tribal”, în *Observatorul cultural*, nr. 174 / 24.06.2003.
- KLINGEMANN, Hans-Dieter, „Political science in Central and Eastern Europe: national development and international integration”, în M. Kaase, V. Sparschuh, & A. Wenninger (Eds.), *Three social science disciplines in Central and Eastern Europe: handbook on economics, political science and sociology* (1989-2001), Informationszentrum Sozialwissenschaften, Berlin, 2002, pp. 206-212.
- LUPȘOR, Andreea, *Ideologia salvează comunismul? Cum a încercat Ceaușescu să-și întărească puterea prin propagandă*, <https://historia.ro/>.
- PETREU, Marta, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Polirom, Iași, 2011.

RADU, Sorin (coord.), *Învățământul de partid și școlile de cadre în România comunistă: context național și regional*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2014.

ȘANDRU, Daniel, „Intelectuali și «capcane politice» în România interbelică”, în *Revista Sociologie Românească*, nr. 2/2012.

ȘERBAN, Stelu, *Elite, partide și spectru politic în România interbelică*, Editura Paideia, București, 2006.

TISMĂNEANU, Vladimir, *Politologie și conformism în „Epoca de aur”*. *Cazul Ovidiu Trăsnea*, www.hotnews.ro.